

Makalenin Gönderim Tarihi: 06.11.2022**Kabul:** 15.12.2022**Makale Türü:** Araştırma Makalesi

KAFKA'NIN MEKTUPLARININ EDEBİ BİR TÜR OLARAK İNCELENMESİ ANALYSIS OF KAFKA'S LETTERS AS A LITERATURE GENRE

Derya SARIŞIK¹

Özet

İnsanların yeri geldiğinde sevinçlerini, üzüntülerini, hasretlerini paylaştıkları yeri geldiğinde eleştirilerini, düşüncelerini açıkladıkları, estetik bir biçimde anlatıldığında ise edebi değer kazanan mektuplar en eski yazın türlerinden bir tanesidir. Gerçek hayata dayalı ve kurgusal olmamaları sebebiyle özellikle sosyal bilim çalışmalarında belge niteliği taşımaktadırlar. Bu bağlamda edebiyat ve sanatla ilgilenen kişilerin şahsi mektuplarının okurlara ve araştırmacılara önemli ipuçları verdiği söylenilebilir. Nihayetinde okurlar ya da araştırmacılar söz konusu özel mektuplardan yola çıkarak yazarı daha yakından tanıyabilme ve eserlerinin daha derinine inebilme fırsatı yakalarlar. Özel mektuplar sayesinde yazarın iç dünyasına dair yansımaları görmenin yanı sıra onun edebi kişiliği ve eserleri hakkında da detaylı bilgilere ulaşılabilir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada Franz Kafka'nın Felice'ye, Milena'ya ve babasına, yazdığı mektuplar doküman analizi yöntemiyle incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Grete Bloch ve Max Brod ile yaptığı yazışmalara da değinilmiş ve Kafka'nın yazdığı günlüklerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebi Mektup, Franz Kafka, Milena'ya Mektuplar, Öbür Dava/ Kafka'nın Felice'ye Mektupları Üzerine, Babaya Mektup.

Abstract

Letters, in which people sometimes share their joys, sorrows and longings, and sometimes express their criticisms and thoughts, and gain literary value when told in an aesthetic way, are one of the oldest types of literature. Since they are not based on fiction but on real life, they are accepted as literary documents especially in social science studies. In this context, it can be said that the personal letters of people who are interested in literature and art give important clues to readers and researchers. Hereby, readers or researchers can get to know the author better and understand his/her works better through these private letters. Thanks to private letters, detailed information about his/ her literary personality and works can be obtained, as well as seeing the reflections of the author's inner world. Based on this idea, the letters that Franz Kafka wrote to Felice, Milena and his father were analyzed by using the document analysis method in this study. The diaries written by Kafka, as well as his correspondence with Grete Bloch and Max Brod, were also used in the study.

Keywords: Literary Letter, Franz Kafka, Letters to Milena, Kafka's Other Trial: The Letters to Felice, Letter to his Father.

1 Öğr. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, derya@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3545-143X

GİRİŞ

Genel olarak mektuplar uzakta bulunan eşe, dosta, aileye, sevgiliye, meslektaşına bir haber bildirmek, onlardan bir istekte ya da ricada bulunmak, duygu ve düşüncelerini paylaşmak gibi amaçlarla yazılırlar. Önceleri bir gazete misali sadece insanlar arasındaki haberleşmeyi sağlayan bir aracı görevi görse de zamanla daha farklı amaçlara hizmet ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Özdemir “Yazın türlerinin en eskileridir mektup. Diyebiliriz ki yazıyla yaşittir. Yazının bulunuşuyla birlikte mektuplaşmalar da başlamıştır. Ne ki bu tür mektuplar salt haberleşme amacına yöneliktir. Haberleşmeyi sağlayan bir tür araçtır. Oysa insanın duygu ve düşüncelerini sevdikleriyle paylaşmanın özel bir yolu olan mektup biçimiye yenidir” (2002: 196) şeklinde açıklamada bulunur. Bu noktada mektubun anlatım biçimi olmasının yanı sıra edebi bir tür sayılmasından da söz edilebilir.

Özellikle edebiyat ve sanatla ilgilenen kişilerin içlerinden gelen bir yazma güdüsüyle bazen edebi düşüncelerini anlatmak ve eleştirilerini bildirmek, bazen de yaptıkları çalışmalarla ilgili fikir alışverişinde bulunmak ve edebi yönden karşılıklı beslenmek maksatıyla çeşitli yakınlarına mektuplar yazdıkları bilinir. Bu mektuplar sayesinde yazarın mahrem dünyasının ve gündelik yaşantısının yanı sıra yaşadığı dönemin sanatsal, sosyokültürel, tarihi, siyasi, ekonomik olayları hakkında da çeşitli bilgiler edinmek mümkündür. Bu bağlamda Köksal Alver mektubun toplumsal, kültürel ve sosyo-politik yönüne dikkat çekmektedir: “Toplumsal ve kültürel meselelerle örülen mektup, dönemin sosyal ve siyasal gelişmelerine dair bir kayıt olmaktadır. Bu anlamda mektup, toplumsal değişimin de izlenebileceği metin haline gelmektedir. Dolayısıyla mektup, iki kişinin arasında dolaşan bir ileti olmasının yanında sosyo-politik yapıya sahip tarihsel ve kültürel arka planı taşıyan bir metindir” (2006: 75).

Belirli bir muhataba özgü yazılmalarına karşın mektuplar aslında anlattıkları döneme ışık tutan edebiyat tarihi kaynaklarından biri olarak da değerlendirilirler. Aynı şekilde hatıraların ve günlüklerin de bu amaca hizmet ettiği söylenilebilir. Nitekim her biri gerçek yaşamın bir parçası olarak kişilerin deneyimlerini birinci ağızdan sunar ve özel yaşantılarını gün yüzüne çıkarır. “Bu türler yayımlanmamak üzere yazıldıkları için ferden en samimi duygularını ve itiraflarını içerdikleri için birbirlerine çok yakındır. Mektuplar, en azından bir muhataba hitaben yazıldığı için diğer türlere göre daha kontrollüdür” (Argunşah, 2006: 225). Konuyla ilgili olarak günlükler ve mektupların ortak paydası noktasında Emel Kefeli’nin söylemi dikkat çekicidir; günlüklerin yazıya geçirildikleri andan itibaren bir başkası tarafından okunmalarının muhtemel hale geldiğini, yazılmış ancak gönderilmemiş mektuplar olarak değerlendirildiğinde mektup ve günlükün birbirini tamamlayan bir mahiyet kazanacağını belirtir (Kefeli, 2021). Buradan hareketle günlükler de bir anlamda kişinin kendine yazdığı mektuplar olarak düşünülebilir.

20. yüzyılın modern Alman edebiyatının öncülerinden biri olan Franz Kafka hayatı boyunca sevdikleriyle, dostlarıyla ve ailesiyle zaman zaman yazışmalarda bulunmuş ve günlükler yazmıştır. Bu çalışmada Kafka’nın mektupları ve ona yansıyanlar incelenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda kimlerle neleri paylaştığı, özel yaşamında etkilendiği olaylar ve nelerle mücadele ettiği, eserlerinin ortaya çıkmasındaki arka plan, onun edebi kişiliğini etkileyen unsurlar ve kişiler, edebi anlamda ilham aldığı kişiler mektuplarla birlikte ele alınmaya çalışılacaktır. Böylece Kafka’nın edebi kişiliğinin de eserlerini ne derece ya da hangi noktalarda etkilediği konusunda fikir sahibi olunabilecek ve eserleri daha iyi anlaşılacaktır.

1. MEKTUP ÜZERİNE

Mektup insanların herhangi bir amaç doğrultusunda birbirleriyle iletişim kurma ihtiyacından doğmuş bir yazı türüdür. “Artık mektuplar sadece bir haber iletmek veya durum bildirmek için değil, yazılan kişiye kendini açmak, duygu ve düşüncelerini, fikirlerini, içinde bulunduğu ruh halini bildirmek için de yazılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra insanlık tarihinin gelişmesi, kültürlerin zenginleşip edebiyatın ilerlemesi gibi farklı amaçlar doğrultusunda da kullanılmıştır” (Akyıldız Ercan & Köse, 2020: 18). Dolayısıyla mektubun yazılma amacı bir anlamda mektubun türünü de belirlemektedir. Buna göre genel olarak üç tür mektuptan söz edilir: özel mektuplar, iş mektupları (resmi mektuplar) ve edebi mektuplar. “Özel mektuplar başsağlığı, tebrik, teşekkür, özür, istek vs. amaçlarla yazılır, iş mektupları, bir işin gördürülmesi amacıyla yazılır. Dilekçeler, her

türlü resmi yazışmalar, çeşitli kurumlar arasındaki yazışmalar bu türün kapsamına girer. (...) Edebi mektup yazarların düşüncelerini bir mektubun içtenlik dolu havası içinde açıklamalarından doğar. Bu anlamda başlı başına bir tür olduğu gibi, romanda ve diğer yazı türlerinin içinde yer alabilir” (Uğurlu, 1992: 208). Bunların dışında tarihi, siyasi ve felsefi mektuplardan da bahsedildiği görülür. Tarihi ve siyasi mektuplar, yazılışlarındaki yöntemden dolayı resmi mektup olarak da adlandırmakla birlikte, önemli tarihi şahsiyetlerin yazışmalarını içerir. “Felsefi mektuplar, filozofların belli bir tartışma ve savunma konusunda, başka filozoflara hitaben yazdıkları mektuplardır” (Donbay, 2011: 85). Bu çalışmada söz konusu olan mektup türü ise edebi mektuplardır. “Birbirleriyle ilişkisi bulunan kimselerin birbirlerine yazdıkları özel mektuplarla, herhangi bir düşüncenin, bir görüşün açıklandığı mektuplar edebiyat kapsamına girmektedir” (Kavcar, 2015: 229).

Bedrettin Tuncel, mektubun edebi bir değer kazanmaya başlamasının on yedinci yüzyılda önce Fransa’da ve sonra da tüm Avrupa’da gerçekleşen bir olay olduğunu belirtir (Doğan, 2015: 135). Dolayısıyla Batı’ya bakıldığında mektubun 17. Ve 18. yüzyıllarda hızla geliştiği göze çarpmaktadır. Bizde ise mektubun edebi bir tür olarak değerlendirilmesinin Tanzimat Döneminde başladığı söylenilebilir.

Bir mektubun edebi bir mektup olarak değerlendirilebilmesi ya da sayılması konusunda farklı araştırmacılar çeşitli fikirler belirtmişlerdir. Atilla Özkırımı mektubun bir edebiyat türü sayılmasının, daha çok kompozisyon ve üslup nitelikleri ile ilgili olduğunu öne sürerken (2004: 885), Tuncel, “genel olarak mektup türünün, daha doğrusu mektupların değerinin onları yazanların kişiliklerine, yetişmelerine, dünyayı anlama gücüne, görgülerine, kültürüne bağlı bulunduğu bir gerçek” (1974: 9) olarak değerlendirir. Buradan hareketle mektubun yazarıyla birlikte edebi bir değer kazandığı; dolayısıyla yazarın kaleminin gücünün, üslubunun, edebi birikiminin, deneyimlerinin, dünya görüşünün kısacası yazarın iç ve dış dünyasının burada belirleyici bir rol oynadığı söylenilebilir.

Şairler ve yazarların mektuplarına bakıldığında, sadece onların özel yaşamlarıyla ilgili bilgilere ulaşılmaz, aynı zamanda onların eserlerinin oluşum süreçlerine ve zorluklarına da tanık olunabilir. Edebi anlamda kimlerden etkilendiklerini ya da nelerden ilham aldıklarını mektuplarında anlattıkları gibi, “yazarın iç ve dış dünyasından seçilmiş haberler, doğal ve toplumsal çevresi üzerine yapmış olduğu gözlemler ve yorumlar, içinde solunan ortamdan çizgiler değişik yönleriyle mektupların konusu olabilir” (Arslan, 2019: 436). Tüm bunlar da bir anlamda sanatçıların eserlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Nihayetinde mektuplar yayımlanmamak üzere yazılmıştır; dolayısıyla yazarın en içten, samimi duygu ve düşüncelerini sansüresiz bir şekilde içermektedir. Bir mektubun edebi değer kazanabilmesinin en önemli özelliklerinden bir tanesi de mektubun yapmacıksız, içten geldiği gibi yazılması ve doğal bir anlatım sunmasıdır. Zira söz konusu edebi mektuplar imla hataları içerse ya da gelişigüzel yazılmış olsa dahi edebiyat tarihi açısından bir belge niteliği taşır.

2. KAFKA’NIN YAZIŞMALARI

“Cumhuriyet döneminde Tercüme Bürosu’nun kuruluşundan sonra Batı dillerinden Türkçeye çevrilen eski Yunan ve Latin klasikleri arasında mektuplar da yer almaktadır” (Donbay, 2011: 93). Bu bağlamda bu çalışmada incelenen mektuplar Franz Kafka, Milena’ya Mektuplar, Elias Canetti, Öbür Dava/ Kafka’nın Felice’ye Mektupları Üzerine, Franz Kafka, Babaya Mektup. Bunların dışında Kafka’nın Ottla’ya ve Ailesine Mektuplar da söz konusudur.

Franz Kafka’nın günümüze kadar ulaşan mektuplarına bakıldığında, sadece Kafka’nın kaleme almış olduğu; Felice’ye, Milena’ya, Ottla ve ailesine, babasına yazdığı mektupların varlığını koruduğu, kendisine yazılan mektupların ise akıbetinin bilinmediği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Kafka’nın yazdığı mektuplar tek taraflı olarak yorumlanmaya çalışılacaktır.

Kafka’nın mektuplarını daha çok bir günlük yazarmışçasına kaleme aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Kafka mektuplarında sıkça günlük hayatından bahseder; günlerini nasıl geçirdiğini, edebi çalışmalarına vakit ayırabilmek için ne tür bir çaba gösterdiğini, evlilik konusunda nasıl bocaladığını, kendini farklı durumlar karşısında nasıl hissettiğini sanki bir günlük yazar gibi karşı tarafa aktarır. Mektuplarından Kafka’nın iç dünyasına

daha derinden bakabilme şansı yakalarız. “Kafka’nın günceleri ve mektupları yakınmalarla, kendine yönelik acımlarla, zayıflığın kendine acı çektirme pahasına açığa vurulmasıyla doludur; ama bütün bu yakınmaların ardında bir yaşam dolusu kahramanlık, vurgulanan yetersizliğin ardında ise yıkıntılar sanat yapıtına kaynaklık etsin diye, kendini yıkıma götürmüş bir insanın büyüklüğü gizlidir” (Fischer, 1985: 21).

Kafka’nın yazışmaları incelendiğinde, genel olarak Kafka’nın hayata dair pesimist bir bakış açısı, karamsarlığı, umutsuzluğu ya da yakınmaları söz konusudur, fakat diğer taraftan Kafka bu derin duygularını yazarak eserlerine geçirmiş ve günümüze kadar adını duyurmayı başarmıştır. Hatta öyle ki onun güçlü sezileri sayesinde çağının “kâhin yazar”ı olarak adlandırılır. “Bugünün gerçeklerini Kafka daha yaşadığı dönemde sezmiş ve onları eserlerinde dile getirmiştir. Böylece modern bireyin içinde bulunduğu durumu daha anlaşılır kılmış ve yol gösterici olmuştur” (Sarışık, 2020: 95). Bu bağlamda Kafka’nın umutsuzluklarını, eksik ve güçsüz yanlarını aslında kendine bir bakıma sermaye haline getirdiği ve kendi eksik yanını tüm insanlığa mal ederek bir anlamda bunu başardığı da söylenilebilir (Arslan, 2019: 439).

Kafka’nın yaşamına bakıldığında hayatı boyunca çeşitli girişimlere rağmen bir türlü evlenemediği, fakat aşk mektubu da sayılabilecek birçok yazışmanın içine girdiği bilinmektedir. Bunlardan en çok göze çarpanlar Felice ve Milena olmakla birlikte Kafka bir dönem Felice’nin arkadaşı Grete Bloch ile de yazışmıştır. Aşk mektupları son derece samimi hislerle yazıldıkları için aslında bir bakıma tahlil edilmeye en elverişli mektuplar olarak da düşünülebilir. “Aşk mektuplarında sevgiliye ithafen söylenenler, bir aynaya bakarcasına söyleyene yansır. İtiraf edilen aşklar, ilan edilen nefretler, umutsuzluklar ve sevinçler, hayal kırıklıkları, sevgiliden beklentiler karşıya yöneltilen değerler olduğu kadar yazarının kendi kendisiyle girişmiş olduğu bir iç hesaplaşmadır. (...) Her ne kadar halihazırdaki sevgiliye ya da potansiyel flörte duyulan derin hislerin bir kanıtı olarak yazılınsalar da aşk mektuplarının başat görevi kendilerini yazanı suya baktırmak, orada kendi suretini görmesini sağlamaktır” (Doğan, 2015: 154). Bu noktada mektubun “bibliyoterapik” özelliğinden söz edilebilir.

Bu çalışmada Kafka’nın hem aşk hayatında hem de edebi hayatında önemli yere sahip Felice Bauer ile olan yazışmalarına öncelikli olarak yer verilmiştir. Daha sonra Felice’nin arkadaşı Grete Bloch ile olan ilişkisi, Milena’ya yazdığı mektuplar, babasına yazdığı mektuplar ve Max Brod ile olan sıkı arkadaşlığı farklı başlıklar altında yorumlanmaya çalışılmıştır.

2.1. Felice Bauer ile Olan İlişkisi

Kafka ile Felice Bauer 13 Ağustos 1912’de Max Brod’un evinde tanışırlar. Aralarında ekim sonunda başlayan mektuplaşma 1917’ye kadar sürer ve beş yüz kadar mektup ve kartpostalı kapsar.

Kafka tanışmalarını güncesinde şöyle açıklar: “Bayan F.B., 13 Ağustos’ta Brod’a uğradığımda masada oturmaktaydı. Daha ilk bakışta, kimin nesi olabileceğini hiç düşünmeksizin, onu kabul ettim gibi geliyor bana. Kemikli, boşluğunu açıklıkla takınan boş bir yüz. Çıplak bir boyun. Öylesine sırta geçirilmiş bir gömlek. Giysileri içinde ne denli evcil bir görüntü veriyorsa da sonradan anlaşıldığı üzere hiç de öyle değil. (...) Neredeyse kırık bir burun. Sarı, oldukça düz, alımlı sayılamayacak saçlar, güçlü bir çene. İlk bakışta, daha oturmadan bir kez alıcı gözümü inceledim onu ve o anda sarsılmaz bir kaniya varmış oldum” (1995: 49-50).

Kafka Felice’den kendisi hakkında ona yazmasını şiddetle arzular, yaşamak için buna çok ihtiyacı olduğunu söyler. Bu bağlamda Canette, Felice’nin düzenli mektuplarının kendisine sağlayacağı güç uğrunda Kafka’nın savaştığının bir anlamı olduğunu, sürdürülen yazışmanın boşuna olmadığını, bizzat amacın Kafka’nın edebi çalışmalarına hizmet ettiğini savunur (1994: 17-18). Kafka ile Felice’nin yazıştıkları dönem incelendiğinde Felice’nin Kafka’ya ilham kaynağı olduğu açıkça anlaşılır. Kafka, Felice’ye ilk mektubu 20 Eylül 1912 de kaleme aldıktan iki gün sonra 22 Eylül gecesi “Yargı” adlı öyküsünü bir oturuşta yazar. Canetti bu öykünün Kafka’nın kendisini memnun eden ilk öyküsü olduğunu ve bu öyküyü Felice’ye borçlu olduğunu, dolayısıyla öyküyü Felice’ye adadığını söyler (1994: 20). Ertesi hafta da “Ateşçi” adlı yapıt kaleme alınır.

1913 yılının Nisan ayında Felice ile Kafka arasında resmi olmayan bir nişan gerçekleşir. Eylülde Felice ile arasındaki ilişki ilk kez bozulur. Kafka, evliliğin yazınsal çalışmalarını engelleyebileceği düşüncesine girer

ve 9 Mart 1914’de günlüğüne şöyle bir not düşer: “F.’yi ne çok seviyor idiysem de içimdeki her şey böyle bir girişime karşı ayaklanmıştı. Özellikle edebiyat alanında yapacağım çalışmalarını düşünmem böyle bir şeyden beni alıkoymuştu, çünkü evliliğin söz konusu çalışmalar için bir sakınca oluşturacağına inanıyordum. Bunda haklıydım belki; ama şimdiki yaşamımda bekârlık sanat çalışmalarımı mahvedip çıktı” (1995: 308). Bu cümlelerden Kafka’nın sadece evliliğe karşı olduğu gibi bir düşünce anlaşılmalıdır, aksine Kafka birisiyle birlikte olmanın kendisine güç katacağına inanmakta ve evliliğin gereğini kanıtlayan savları güncesinde “Yaşama yalnız katlanma yetersizliği ki bu yaşayamamak anlamına gelmez, tersine, bir başkasıyla yaşamayı başarmak konusundaki yetersizlikten söz edilebilir, ancak yaşamın saldırısını, kişiliğimin gereksinimlerini, zamanın ve yaşlılığın yıkımını, yazma isteğinin belli belirsiz baskısını, uykusuzluk ve çılgınlığın yakınlığını tek başıma taşıyamam. (...) F. İle ilişkim varlığımın direnme gücünü artıracaktır” (1995: 58) şeklinde anlatmaktadır.

“Praglı tanışı Ernst Weiss ile Felice’nin arkadaşı Grete Bloch aracılıkla bulunurlar ve 1914 Mayıs’ında Felice Prag’a gelir, hemen bir ev tutulur, 1 Temmuz’da da Berlin’de resmen nişan olayı gerçekleşir. Kafka Felice’yle nişanlanmasından umduğunu bulamaz, söz konusu güçsüzlüğü eskisi gibi sürer gider” (Wagenbach, 1997: 124-125). Kafka 12 Temmuz’dan iki hafta önce Saraybosna’da silahların patlamasıyla Berlin’de nişandan vazgeçer ve nişan bozulur. Burada ayrıca şunu belirtmek gerekir; Kafka zayıflığından dolayı askere alınmamıştır, fakat savaşları her bakımdan bütün kalbiyle lanetlediğini ve savaşanlara karşı nefret duyduğunu açıkça dile getirir (Wagenbach, 1997: 126). Wagenbach söz konusu nişanın bozulması olayını Kafka’nın 1914 yılının Ağustos ayında yazmaya başladığı “Prozess” (Dava) adlı ünlü romanı ile ilişkilendirir: “Romanın bir cezalandırma fantezisi olduğu bilinmektedir. Otuzbirinci yaş gününün arifesindeki akşam Josef K. katledilir; Kafka ise otuzbirinci doğum gününün arifesinde akşam Felice’yle nişanı bozmak için Berlin’e gitmeye karar verir, ‘Askanscher Hof’ otelinde nişanın bozulması, Günlük’te otelde mahkeme diye nitelenir” (1997: 127).

24 Ocak 1915’de Kafka ile Felice Bodenbach’ta tekrar buluşurlar. Kafka 17 Kasım’da Türkçeye “Değişim” ya da “Dönüşüm” adıyla çevrilmiş olan “die Verwandlung” adlı öyküsü üzerine çalışmaya başlar ve 6-7 Aralık gibi öyküyü bitirir. Kafka’nın baş yapıtları sayılabilecek eserlerini Felice ile yazdığı dönemlerde yazması bir tesadüf değildir; Kafka Felice’den yazımsal anlamda güç almış ve Felice onun için bir anlamda esin kaynağı olmuştur.

Kafka ile Felice 1917 Temmuz başında ikinci kez nişanlanırlar. Fakat Ağustos’ta Kafka’nın ağzından kan gelir ve bir ay sonra “akciğer tüberkülozu” teşhisi konur. Aralık sonunda iki nişanlı Prag’da kesin olarak ayrılırlar.

2.2. Grete Bloch ile Olan İlişkisi

Grete Bloch yukarıda da bahsettiğimiz gibi Felice’nin arkadaşıdır ve Kafka ile tanışmaları (1 Kasım 1913) doğal olarak Felice sayesinde olur. Kafka ile uzun bir mektuplaşma süreci yaşayan Grete Bloch Kafka’nın hayatındaki üç önemli kadından (diğerleri Felice Bauer ve Milena Jasenska) biri olarak gösterilir.

Canetti, Grete Bloch’un sahnede görünmesinin Kafka’da bir bölünmüşlüğe yol açtığını öne sürer (1994: 64). Eskiden Felice’den kendisi hakkında her şeyi yazmasını isteyen Kafka, şimdi Grete hakkında her şeyi bilmek ister. Uzun soluklu mektuplaşmalar aşk mektuplarına dönüşür ve bunun sonucunda Wagenbach’ın belirttiği üzere, Kafka’nın 1915’te Grete Bloch’tan bir oğlu olur. Çocuk sekiz yaşındayken vefat eder ve bu sırada hayatta olan Kafka’nın olup bitenlerden haberi olmaz. “Bunu kanıtlayan tek belge, 1940’ta Grete Bloch’un bir erkek arkadaşına yazdığı mektuptur” (1997: 130-131). Buradan da açıkça anlaşılacağı üzere mektuplar aracılığıyla kişinin mahrem hayatı gün yüzüne çıkar. Wagenbach’ın belirttiği üzere Kafka’nın bile haberinin olmadığı bu durum Grete Bloch’un mektubu sayesinde ortaya çıkar.

Grete Bloch da Kafka gibi bazı sağlık sorunları yaşamaktadır ve Kafka’nın kendisine bulunduğu önerileri dikkate almaktadır, belki de bu nedenledir ki Kafka Grete Bloch’a kendinden çok daha emin bir şekilde yazar. Bu bağlamda Canetti, Grete Bloch’un Felice’den daha hareketli, daha duyarlı ve tutkulu biri olduğunu, Kafka’nın özendirme ve uyarılarını dikkate aldığını, onun tavsiye ettiği kitapları hemen okumasa da aklında tutup,

ileride buna değinmeyi ihmal etmediğini belirtir (1994: 64). Felice ile karşılaştırıldığında daha sağlıksız bir yaşam süren Grete, mektuplardan anlaşıldığı üzere Kafka'nın öğütlerine her zaman kulak verir. Bu noktada Kafka ve Grete Bloch'un ortak noktaları olarak sağlık sorunlarından konuştukları ve belki de bu sorunları dile getirerek birbirlerine iyi geldikleri söylenilebilir. Sonuçta Kafka birçok sağlık sorunu yaşadığından kendini Grete Bloch ile özdeşleştirmiş ve aralarında ortak bir bağ oluşmuş olabilir.

Her şeye rağmen Grete Bloch'a yazılan mektuplar Felice ile ilgilidir. "Grete Bloch, daha ilk anda Kafka'nın kendisine duyduğu ilgi kaynağını besleyip büyütmesini bilir. Daha ilk söyleşilerinde Felice'ye ilişkin öyle şeyler anlatır ki, anlattıkları Kafka'da tiksinti uyandırır" (Canetti, 1994: 66).

Grete Bloch, Kafka ile Felice arasındaki nişanı gerçekleştirme misyonunu yerine getirmiş olsa da "Kafka'nın yolladığı pek üstü kapalı sayılamayacak aşk mektuplarını alıp kabullenmiş, onları yanıtlamaktan geri kalmamıştı" (Canetti, 1994: 73). Daha sonra belki Felice'ye karşı suçlu hissettiğinden belki de kıskançlığından bu mektupları özellikle Kafka'nın Felice'ye ilişkin yazdığı yerleri Felice'ye göstermiş ve nişanın bozulmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Canette, "Sonradan geriye dönüp bakınca kuşkusuz öyle görülebilir ki, sanki Grete Bloch'un söz konusu davranışının nedeni duyduğu kıskançlıktır; bu kıskançlık dolayısıyla Felice ile Kafka'nın evlenmelerini önlemek istemiştir" (1994: 75) şeklindeki yorum yapar.

Kafka ve Grete Bloch arasındaki yazışmalardan ikilinin bir anlamda gizli bir aşk yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durumun Kafka'da suçluluk duygusu yaratmış olabileceği düşünülmektedir. Zira Grete Bloch Kafka'nın nişanlısı Felice Bauer'in arkadaşıdır. Kafka'nın eserlerine bakıldığında suçluluk duygusunun ana temalardan bir tanesi olduğu söylenilebilir. Bu noktada yazarların kendi hayatlarında yaşadıkları duyguları ve deneyimleri eserlerine bir şekilde yansıttıklarından söz edilebilir. Bu bağlamda Ernst Weiss'm Kafka ile ilgili söylemi oldukça dikkat çekicidir: "Yapıtlarının biricik kahramanı yine kendisidir. Yapıtlarındaki her özgeçmiş kendi özgeçmişidir" (1984: 137-138).

2.3. Milena'ya Yazdığı Mektuplar

Milena Jasenska Kafka'nın yapıtlarını ilk kez yabancı bir dile (Çekçe'ye) çeviren kişidir. Çevirdiği ilk öyküler arasında "Ateşçi", "Yargı", "Değişim" vardır. Milena soylu bir aileden gelir; Prag'ın Karl Üniversitesi'nde Ord. Profösör olan babası Dr. Jan Jesenky, köklü Çeklerden olup, annesinin ailesi "Beloves" kaplıcalarının sahipleridir. Annesi genç yaşta -Milena 13 yaşındadır- ölür, dolayısıyla daha çok babasının gözetiminde büyür ve etkisinde kalır.

Margarete Buber-Neumann, Milene'nin babasını çok sevmesine rağmen, ondan tiksindiğini söyler ve yer eden acıların, unutulmayan yaşantıların hep babasıyla ilgili olduğunu belirtir (1967: 17). Babası Milena'nın bir Alman yahudisi olan Ernst Pollak'la evlenmesini istememiş, hatta kızını bir akıl hastanesine kapattırmıştır. Bundan bir sonuç alamayınca da yaklaşık on ay sonra kızını hastaneden çıkartmıştır. Fakat bu kez de Milena çok kısa bir süre içinde Ernst Pollak'la evlenmiştir. Bunun üzerine babası Milena'yı mirasından yoksun bırakmış ve ölene kadar da affetmemiştir (Buber-Neumann, 1967: 39-40). Kafka'nın babasıyla arasındaki ilişki ve babası yüzünden yaşadığı sıkıntılar göz önüne alındığında, Milena ile bir benzeşme söz konusudur. Wagenbach, Milena'nın babasının bencil ve zorba bir adam olduğunu, Milena'yla ilgilenmediğini ve Kafka'nın babasına duyduğu aynı nefreti Milena'nın da kendi babasına karşı duyduğunu söyler (1997: 159). Ortak noktaları sadece bu da değildir; Kafka Milena'ya yazdığı bir mektubunda her ikisinin benzer özellikleri olduğundan bahseder: "Öylesine çekingen ve ürkeğiz ki, hemen her mektup değişik, hemen her mektup bir öncekinden kormuş, gelecek yanıtın büsbütün çekiniyor" (2015: 38).

Kocasıyla pek de mutlu bir evlilik hayatı yaşamayan Milena, Kafka'yla kocası aracılığı ile tanışır. Prag'da bir bankada yabancı dil uzmanı olarak çalışan Ernst Pollak, zamanın sanatçı camiasını tanır ve Kafka gibi o yılların önemli kişilerini Milena'ya tanıtır. Ama asıl görüşmeler 1920 Nisan başında Kafka üç ay için dinlenmek üzere Meran'a geldiğinde başlar. Viyana'da yaşayan Milena, Kafka'dan bazı yapıtlarını Çekçe'ye çevirebilmek için izin ister ve böylece Kafka Milena'ya ilk mektuplarını Meran'da bir pansiyonda yazar. Yüz yüze

görüşmeden dostça başlayan mektuplaşmalar kısa süre içinde tutkulu bir sevgiye dönüşür. Mektuplaşmalar üç yıl sürmesine rağmen sadece birkaç kez buluşma gerçekleşir. Milena ile görüştüğü zamanlarda Kafka nişanlı, Milena ise evlidir. Bu yüzden Kafka suçluluk duyar. Konuyla ilgili olarak Cimgöz “Kafka bir sürü iç çatışmalar, bunalımlar içindeydi. Her buluşmadan sonra büyük bir günah işlemiş sanır, suçlu görürdü kendini; tiksindir, üzüldür yine de özlerdi Milena’yı” (2015: 7) şeklinde açıklamada bulunur. Buradan hareketle Kafka’nın eserlerinde sıkça yer alan suçluluk konusunun temellerinin belki de kendi hayatında deneyimlediği duygulardan kaynaklanabileceği fikri de akla gelmektedir.

Kafka, Milena’dan kendisine hep Çekçe yazmasını ister, zira Çekçe’yi daha cana yakın bulur ve Milana’nın Çekçe yazdığı mektupların bir takım karanlık şeyleri aydınlattığını ileri sürer: “...ama ben Çekçe okumak isterdim sizden, çünkü ona bağlısınız, gerçek Milena yalnız orada var” (2015: 15). Kafka’nın gerek günlüklerine gerek mektuplarına bakıldığında “Çekçe”ye özel bir önem atfettiği görülür. Kafka Prag’da oturmasına rağmen, Almanca konuşur ve Çekçe bilmesine karşın Almanca ana dilidir. Dolayısıyla eserlerini Almanca yazar, fakat Çekçe’yi de kendisine daha yakın hissettiğini hep dile getirir. Bu durum Kafka’da bir bölünmüşlüğe yol açmış olabilir. Zira Kafka içinde yaşadığı toplumun diliyle tam bir ortaklık kurmadığı için kendini dışlanmış görür ve dünyaya karşı yabancılaşmış hisseder. Hem günlüklerinde hem de mektuplarında ailesine ve topluma karşı yabancılaşma duygusu içine girdiği görülür. Öyle ki bu yabancılaşma konusuna eserlerinde de sıkça rastlanır.

Üç yıl süren mektuplaşmalardan sonra Kafka’nın hastalığının da ilerlemesiyle Kafka Milana’nın kendisine yazmasını artık istemez. Milena, Max Brod’a yazdığı mektupta “Mektubu duruyor önümde, öldürücü bir şey istiyor benden, ‘Yazma bana’ diyor, ‘buluşmamıza da ne yap yap engel ol...Bu dileğimi olsun getir yerine, belki o zaman yaşama gücü bulurum kendimde, yoksa her şey, her şey biter” (Kafka, 2015: 266) şeklinde ifadelerde bulunur ve Kafka ile buluştukları dönemde Kafka’nın oldukça sağlıklı, canlı, sevinçli, uykusuzluk çekmeyen biri olduğunu ileri sürer (s.260). Yine Max Brod’a yazdığı başka bir mektupta “Onunla gitmeyi göze alabilseydim mutlu olurdu benimle, bunu bugün anladım, çok geç olduktan sonra. (...) Beni sevdiğini biliyorum. Bıkamaz benden, iyiliği ve utangaçlığı engeldir buna. Bir suç işlemiş gibi gelir ona. Kendisini suçlu bulur her işte, güçsüz görür” (Kafka, 2015: 270) diyerek pişmanlığını dile getirir.

Milena daha sonralarda siyasi bir suçlu olarak Alman toplama kampına (Ravensbrück’teki Kadınlar Toplama Kampı) getirilir, burada Margarete Buber-Neumann ile tanışır. Zamanla dost olurlar, Milena hayata gözlemini yumana kadar –böbrek rahatsızlığı nedeniyle- kampta kalırken, Buber-Neumann Haziran 1944’te özgürlüğüne kavuşur ve daha önce Milena’yla planladıkları gibi dostluklarını, kampta geçirdikleri günleri, Milena’yı ve Kafka ile arasındaki ilişkiyi ele alan “Kafka’nın Sevgilisi Milena” adlı bir kitap yazar.

Kafka’nın değerini ta o zamanlar anlayan Milena Almancası pek yeterli olmamasına rağmen Kafka’yı çevirmeyi göze alır ve onun eserlerinde kendini bulur. Margarete Buber-Neumann daha önce yaptıkları bir konuşmalarında Milena’nın, Kafka’nın “Değişim” adlı öyküsündeki Gregor Samsa’yı kendine benzettığını söyler: “öyküdeki o kararsız, anlaşılmamış, kocaman bir gübre böceğini andıran Samsa, Milena’nın ta kendisiymiş sözde! Ailenin herkesten sakladığı, yakınların başbelası, utanç veren biri” (1967: 46).

Margarete Buber-Neumann, Milena’nın Kafka’yı döneminin yazarlarının en mükemmeli olarak gördüğünü, Viyana’da geçirdiği mutsuz yıllarında, Kafka’nın yapıtlarına sıkı sıkıya bağlandığını, kendine en yakın onu bulduğunu dile getirir ve ekler: “Kafka’yı Çekçe’ye çevirme isteği, belki de bu duygudan doğmuştur” (1967: 46)

Kafka özellikle hayatının son dönemlerinde ciddi sağlık sorunları yaşamış ve bunun nedenini de bir bakıma kendi ruhsal dünyasındaki çöküşlere bağlamıştır; Kafka’ya göre kişinin ruhu hastalanmadan bedeni hasta düşmezmiş. Kafka’nın Milena’ya yazdığı mektuplardan anlaşıldığı üzere Kafka zaman zaman ruhsal dünyasını ve derin düşüncelerini Milena ile paylaşmış ve ona adeta içini açmıştır. Kafka’nın Milena’ya yazdığı bir mektupta “Ruh ve yürek, yükü taşıyamaz olunca hiç değilse eşit bölünmesi için ağırlığın yarısını ciğer üstlenir” (Kafka, 2015: 271) demesi bu düşünceleri destekler niteliktedir.

Kafka’nın da Milena’ya karşı büyük bir güven duyduğu bilinir. Zira 15 Ekim 1921 tarihinde günlüğüne şu notu düşer: “Tüm günlükler yaklaşık bir hafta önce M.’e verildi” (1995: 575). Zaten daha önceden Kayıp’ın

manüskrisi ve Babaya Mektup Milena'ya verilmiştir, bir daha da geri istenmemiştir. Wagenbach bu durumu, Milena'ya adeta inanılmaz bir güvenin kanıtı olarak açıklar (Wagenbach, 1997: 166). Çünkü Kafka genel karakter itibarıyla oldukça ürkek ve çekingen bir yapıya sahiptir.

2.4. Kafka ve Babası

1852'de Güney Bohemya'da küçük bir köyde (Wossek) dünyaya gelen Kafka'nın babası Hermann, oldukça ilkel yaşam koşullarında büyür. On dört yaşına geldiğinde buradan ayrılır ve gezgin satıcı olarak işleri yolunda gider. Askerlikten sonra Prag'a gelir ve burada muhtemelen Kafka'nın annesi Julie Löwy'nin maddi yardımıyla bir tuhafiyer mağazası açar. Zira nişanlısı Julie Löwy bir bira fabrikası sahibinin nispeten varlıklı kızıdır (Wagenbach, 1997: 18-19-20).

Kafka, babasına yazdığı mektuplarda bir taraftan annesinin hem mağazada hem evde didinip durduğunu, dolayısıyla ailedeki konumunun ne kadar eziyetli ve yıpratıcı olduğunu belirtirken (2019: 26), diğer taraftan babasıyla annesinin örnek bir evlilik hayatı yaşadıklarını dile getirir (2019: 52) ve şöyle devam eder “sada-katte, karşılıklı yardımlaşmada, çocukların sayısıyla örnekti; hatta çocuklar büyüyüp, evdeki huzuru artarak kaçırmaya başladıklarında evliliğiniz bundan etkilenmedi. Evliliği yüce bir kavrama oturtmam muhtemelen tam da bu örneğe dayanarak gelişti; evlilik isteğimin zayıf oluşunun ise farklı nedenleri vardı. Bu nedenler senin çocuklarınla olan ilişkisinde saklıydı- ki bütün mektup bunu konu alıyor zaten” (2019: 52). Kafka'nın açıklamasına dayanarak, annesi ve babasının evliliği Kafka için olumlu bir örnek oluşturmasına rağmen, babasının çocuklarıyla olan ilişkisinin Kafka'nın evlilik konusunda bocalamasına, hep bir adım geri atmasına neden olduğu söylenilebilir.

Kafka'nın babasıyla ilişkisinin bozuk olduğu, aralarındaki uyumsuzluğun Kafka'nın hayatını, yazınsallığını etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu durumu Kafka, babasına yazdığı ve aslında hiç göndermediği mektuplarda şu şekilde ifade eder: “Yazdıklarımın konusu sendin, öyle ya, senin göğsüne yaslanıp yakınamayacaklarımdan yakınıyordum orada yalnızca” (2019: 38). Buradan kendi yapıtlarında bir bakıma kendi yaşantısını anlattığı ve babasına söyleyemediklerini orada dile getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Ernst Fischer Kafka'nın temel yaşantısının babasının dünyası ile olan uyumsuzluğundan ibaret olduğunu, bu dünyaya başkaldıran Kafka'nın, bu tutumunu aynı zamanda bir suç, bir uyum yeteneksizliği, o dünyaya girecek güçten yoksun olduğu için bir dışlanmışlık olarak duyumsadığını belirtir (1984: 151).

“Babayla yaşanan ilişki; korkular, kaygılar, aşağılanma, güçsüzlük ve iletişimsizlik bağlamında anlatılır” (Çiçek, 2015: 147). Kafka babaya mektuplarda sık sık babasıyla kendisini farklı açılardan kıyaslar ve onu her şeyin ölçütü saydığını söyler. Kendisi sıksa, çelimsiz, kuru olarak tanımlarken, babasını güçlü, boylu poslu ve iri olarak tanımlar ve bu durumun bile kendisini ezdiğini belirtir (2019: 7).

Kafka, babasına yazdığı mektuplarda babasının kendisini eğitirken sergilediği davranışları sıklıkla eleştirir. Babasının konuşma aracı olarak hakaret, tehdit, alay, haince gülümseme ve -tuhaf bir şekilde- kendine acımayı seçtiğini ve kendisini doğrudan açık seçik şekilde hakaret sözcükleriyle değil, dolaylı olarak aşağıladığını anlatır (2019: 14). Babasının alayla eğitmeye yönelimli olduğunu; kendisine söylemek istediği şeyleri annesi aracılığıyla iletildiğini, bunu yaparken de kendisini bir hiç saydığını, üçüncü kişi muamelesi gördüğünü belirtir ve durumu şöyle ifade eder: “örneğin şeklen annemle, ama aslında yanınızda oturan benimle konuşup, ‘oğlumuz beyefendiden bunu bekleyemeyiz elbette’ gibi şeyler söyledin” (2019: 16). Aynı şekilde babasının kendisini eğitirken koyduğu kuralların altında ezildiğini, çünkü bu kuralların sadece kendisi için uydurulmuş olduğunu söyler. Bundan dolayı dünyanın kendisi için üç parçaya ayrıldığını dile getirir: “Bunlardan biri benim köle olarak, yalnızca benim için uydurulmuş ve hiçbir zaman- üstelik nedenini asla bilemeden- bütünüyle yerine getiremediğim kurallar altında yaşadığım dünyaydı; sonra benden sonsuz uzakta olan, içinde senin yaşadığın, idareyle, komutların dağıtılmasıyla ve bunların yerine getirilmemelerine kızmakla uğraştığın ikinci bir dünya vardı; son olarak da diğer insanların mutlu, buyruklardan ve boyun eğmekten bağımsız olarak yaşadıkları üçüncü bir dünya” (2019: 11).

Birinci durum için, babasının özellikle sofrada hakkında kendisinin uymadığı kurallar örnek gösterilebilir. İkinci durum babasının zorba bir adam oluşu ve çalışanlarına karşı sert davranışlarıyla ilgilidir. Kafka bu konuda diğer çalışanlara karşı hep suçlu hissetmiştir kendini. Burada Kafka'nın otoriteye karşı çıkmasının temellerinin atıldığı söylenilebilir. Üçüncü duruma gelince bir taraftan, babasının buyruklarına uyan çalışanlar, diğer taraftan onun her dediğini yapıp, ona karşı sürekli ezik yaşayan ve bu durumdan şikâyetçi olmayan annesi söz konusudur.

Bu bağlamda Garaudy, “babası onun gözünde, zorba, yabancılaşmış ve bireyin benliğini boğan bir toplumun büyütülmüş bir imgesi idi. Toplumsal ilişkilerin tümünün sonucu olan yabancılaşmayı o, önce babasıyla olan ilişkileri şeklinde yaşadı” (Çiçek, 2015: 147) der. “Baba figürü Kafka’da otoritenin, baskının, suçsuz yere suçluluğun temsili olarak resmedilmiştir” (2015: 147). Üçüncü durum için ayrıca Kafka'nın “bütün gün yıpranarak çalıştıktan sonra işlerinden memnun dönen insanlara, çeşitli organlarını makinelere kaptıran, ama bu durumlarını olağan kabul eden işçilere” (Öztürk, 1984: 62) tanık olması gösterilebilir.

Kafka'nın gerek günlüklerinde gerek mektuplarında genelde hep annesinin tarafından söz ettiği görülür, bu babasıyla aralarındaki ilişkiden kaynaklanabileceği gibi Kafka'nın kendisini anne tarafına yakın hissettiğinin de bir göstergesidir. Kafka, babasına yazdığı mektupta, “Ben- iyice kestirmeden ifade edersem- belli bir Kafka temeline sahip, ancak Kafka'lara özgü yaşam, ticaret ve sahip olma arzusunun değil; daha çok Löwy'lere özgü gizli, çekingen ve farklı yönde etki eden ve sıklıkla kesilen bir dürtünün harekete geçirdiği bir Löwy'yim. Buna karşılık sen gücünle, sağlığını, iştahınla, sesinin enerjisiyle, ifade yeteneğinle, kendinle barışıklığınla, dünyayı avucuna almışlığınla, sebatınla, hazır cevaplılığınla, insan sarraflığınla, belli ölçüdeki cömertliğininle, tabii bu meziyetlerin parçası olan, mizacın ve bazen de öfkenin seni kışkırtıp sürüklediği bütün hataların ve zaafılarınla gerçek bir Kafka'sın” (2019: 34) şeklindeki açıklamalarla babası ile kendisini karşılaştırır. Kafka babasını tanımlarken babasının sahip olduğu özelliklerin kendisinde olmadığını söyleyerek aslında kendisini anlatır ve annesi tarafına (Löwy) benzediğini net olarak ifade eder.

Kafka'nın kişiliğinde suçluluk bilincinin oluşmasının en büyük nedeni belki de babası ile olan ilişkisinde saklıdır. Kafka babasına yazdığı mektupta bu durumu oldukça çarpıcı bir şekilde anlatır. Burada doğrudan onun tümcelerine yer vermek, durumu gözler önüne serecektir: “Gerçek anlamda bir uzlaşma gerçekleşmezdi, annem beni yalnızca senden gizli korurdu, bana gizlice bir şey verir ve bir şeye razı gösterirdi; o zaman senin karşında yine namussuz yaratık, hilebaz, hakkı olduğunu düşündüğü şeye bile kendi hiçliği yüzünden yalnızca gizli yollardan ulaşabilen, suçluluğunun bilincinde bir kişi olurdu. Tabii sonra bence hakkım olmayan şeyleri bu yollardan aramaya alıştım. Bu yine suçluluk bilincimin büyümesi demektir. (...) Bir de açıkça gösterdiğin düşüncene göre dayağı hak ettiğim ancak lütfun sayesinde kıl payı kurtulduğum bu pek çok sefer sonucunda içimde yine büyük bir suçluluk bilinci birikiyordu” (2019: 20). Babasının bu tarz davranışları yüzünden kendisini ona karşı borçlu hissettiğini belirtir. Ayrıca babasının sayesinde yokluk çekmeden bolluk içinde yaşamakla da suçlandığını öne sürer. Söz konusu bu suçluluk bilincinin ve duygusunun Kafka'nın eserlerine yansıdığı açıkça görülür.

Kafka ara ara babasının fabrikasında ona yardım etmek üzere çalışır ve babasının çalışanlara karşı çeşitli hakaretlerde bulunduğu tanık olur ve söz konusu davranışlardan oldukça rahatsız olup utanç duyar. Öyle ki çalışanlara karşı kendini sorumlu hisseder ve babasına yazdığı mektupta bunu açıkça ifade eder: “Bunun için çalışanlara karşı olağan biçimde düzgün davranmam yeterli değildi artık, alçakgönüllü davranmak bile yetmezdi, dahası kendimi küçültmeliydim hatta, önce selam vermekle kalmayıp, mümkünse onların selamıma karşılık vermelerini önlemeliydim. Hatta değersiz kişi olarak ben onların ayaklarının altına yalaysaydım bile senin, patronlarının tepelerine çıkmasının dengesini sağlayamazdı bu hala” (2019: 25). Bu cümleler Kafka'nın babasının davranışlarından ne denli rahatsız olduğunu gözler önüne serer. İşte bu nedenlerle fabrikada çalışmanın kendisi için çekilmez olduğunu babasına yazdığı mektupta uzun uzun anlattığı gibi günlüklerinde sık sık dile getirir: “Fabrikanın verdiği eziyet, öğle sonraları orada çalışmakla yükümlü kılındığımda neden ses çıkarmadım. Hani kimsenin ille böyle yapacaksın diye zorladığı yok beni; gel gelelim babamın sitemleri, Karl'ın suskunluğu ve içimdeki suçluluk bilinci beni fabrikada çalışmaya itiyor” (1995: 213). “Bu bağlamda Kafka'nın eserlerinde, kapitalist sistemin insanı yuttuğu, katı bürokrasinin insanı ezdiği ve kişinin bu sistem karşısında güçsüz ve aciz

kaldığı anlatılır. Kafka gerek çalıştığı “İşçi Kaza Sigortası”nda gerek babasının fabrikasında bu gerçekleri bizzat deneyimlemiştir ve böylece eserlerinde kişinin bürokratik sisteme başkaldırışındaki yenilgisini ve kaderine boyun eğişini dile getirmiştir” (Sarışık, 2020: 94).

Babasının Kafka'nın en sık görüştüğü ve en iyi anlaştığı kız kardeşi Ottla ile de sorunlar yaşadığı ve çatışma içinde olduğu bilinir. Bu bağlamda Kafka babasına yazdığı mektupta “Ottla'nın kasten sürekli sıkıntı ve bela yarattığını, sen onun yüzünden üzüntü çekerken onun tatmin olup sevindiğini düşündüğünü kendin itiraf ettin. (...) Seninle ikimiz arasında esaslı bir savaş yoktu; benim işim kısa sürede bitmişti, geriye kalan kaçış, hayata küsme, üzüntü, içsel çatışmaydı. Oysa siz ikiniz sürekli savaş pozisyonundaydınız, daima canlıydınız, daima gücünüz kuvvetiniz yerindeydi” (2019: 28) şeklinde açıklamada bulunur. Kafka'nın bu söyleminden şu da çok net anlaşılır ki babası Kafka'nın içsel dünyasını yaralamış ve hep ezici bir güç olarak hayatında yer almıştır. Kafka güçsüz bedeniyle buna karşı koyamamış ve sinmiş, tüm acısını içinde yaşamıştır. Babasından kurtuluşu Yahudilikte de bulamadığını belirten Kafka “çocukken, seninle görüş birliği içinde kendimi suçlardım çünkü sinagoga yeterince gitmez, oruç tutmazdım (2009: 34) şeklindeki söylemiyle duyduğu suçluluğu ifade eder. Söz konusu mektuplar hiçbir zaman babaya ulaşmamış olsa da Kafka'nın babasına karşı beslediği duyguların ve aralarındaki ilişkinin anlaşılması bakımından bizlere ışık tutmaktadır. Kafka'nın hayatını önemli derecede etkileyen babasını ve aralarındaki ilişkiyi anlamak da yapıtlarını daha iyi çözümlemek için gerekli gözükmektedir.

2.5. Max Brod ve Kafka

Max Brod, Kafka'nın hayatında yer eden önemli insanlardan birisi olarak gösterilebilir. Max Brod'la da bir mektuplaşma süreci söz konusu olup, birlikte çeşitli gezilere gidilir.

Kafka, Üniversite yıllarında Çek ya da Alman tiyatrolarında sergilenen oyunları, “Alman Üniversiteleri Okuma ve Konuşma Kulübü” tarafından düzenlenen konferansları, ayrıca yazarların okuma saatlerini yakından takip eder. 1902 Ekim'inde bu okuma saatlerinin birinde Max Brod'la tanışır (Wagenbach, 1997: 53). Prag'ın edebiyat çevresini onun sayesinde tanır ve birlikte İtalya, Weimar, Paris ve İsviçre gezileri yapar.

Max Brod, Kafka'nın yetenekli biri olduğunu çok önceden anlar ve kendisi gibi başka insanların da Kafka'dan etkilendiğini öne sürer: “Hem Kafka yalnızca beni değil, belirtilen doğrultuda pek çok kişiyi etkiliyordu. Edebiyat yapıtlarını o zamanlar benden başka tanıyıp eden yoktu. Yapıtlar gereksizdi, insan olarak Kafka başkalarının ilgisini çekiyordu; bir paye sahibi kişiler tarafından tüm çekingenliğine karşın kısa sürede kendisine önemli biri gözüyle bakılmaya başlanmıştı” (Wagenbach, 1997: 79).

Max Brod ve Kafka'nın edebi anlamda birbirlerini etkiledikleri, sıkı dost oldukları ve aralarında büyük bir güven duygusu olduğu görülmektedir. Öyle ki Kafka ölümünden önce Max Brod'dan geride kalan eserlerini de yakıp yok etmesini istemiştir: “Sevgili Max'çığım, son isteğim şudur: Arkamda bıraktığım her şey (yani kitaplıktaki, çamaşır dolabındaki, çalışma masasındaki, evdeki ve iş yerindeki şeyler ya da başka bir yere götürülüp de gözüne çarparacak şeyler), günlükler, el yazmaları, mektuplar (benim yazdıklarım da başkalarının yazdıkları da), çizimler vb. her şey okunmadan yakılmalı, sendeki ya da başkalarındaki metin ve çizimler için de aynı şey geçerli, bunu benim adıma sorup soruşturmak sana düşüyor. Birileri mektupları sana vermek istemezse, en azından kendileri yaksınlar” (Kadak, 2019: 23). Max Brod dostunun bu isteğine riayet etmemiş ve eserlerinin günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Kafka'nın çalışmalarının çoğunu, hatta belki yüzde 90'lık kısmını ise Dora Diamant ile Berlin'de yaşadığı dönemde yaktığı ileri sürülmektedir

SONUÇ

Bu çalışmada Franz Kafka'nın Felice'ye, Milena'ya ve babasına yazdığı mektuplar Kafka'nın edebi kişiliği ve edebi eserleri ile ilişkilendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Grete Bloch ve Max Brod ile yaptığı yazışmalara da yer verilmiş ve Kafka'nın günlüklerinden de faydalanılmıştır. Çalışmanın kuramsal

kısımında mektup türlerinden bahsedilmiş ve Kafka'nın mektupları edebi mektuplar olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Mektup incelemeleri sonucunda bir taraftan Kafka'nın özel yaşamına dair bilgiler edinilmiş, diğer taraftan Kafka'nın edebi kişiliği ve eserlerinin oluşum süreçleri hakkında çeşitli verilere ulaşılmıştır. Mektuplarda Kafka'nın yazdığı kişilerle paylaştıklarından yola çıkarak, özellikle bazı eserlerini oluştururken nelerden ilham aldığı ya da kimlerden etkilendiği gün yüzüne çıkarılmıştır. Mektuplarının incelenmesi özellikle babası gibi Kafka'nın iç dünyasını derinden etkileyen kişilere daha yakından bakmamızı ve Kafka'nın eserlerinde yabancılaşma, aşağılanma, suçluluk bilinci gibi sıkça ele alınan konuları kendi öz yaşamıyla ilişkilendirmemizi sağlamıştır. Edebiyat tarihi bakımından belge niteliği taşıyan mektupların incelenmesi yazarları daha yakından tanıma ve eserlerini daha iyi anlayabilme bakımından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyıldız Ercan, C. & Köse, F. Ş. (2020), "Mektuplaşmanın Edebi Gelişme Etkisi", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13, (2), ss.17-30.
- Argunşah, H. (2006), "Kadın olarak yazmanın başında mektuplar", Hece, Mektup Özel Sayısı, ss.222-229.
- Arslan, D. (2019), "Franz Kafka'nın Mektuplarında Bir İmge Olarak Umutsuzluk", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 87, ss. 430-443.
- Buber-Neumann, M. (1967), Kafka'nın Sevgilisi Milena, (A. Cimgöz Çev.), İstanbul: Ataç Kitabevi Yayınları.
- Canetti, E. (1994), Öbür Dava- Kafka'nın Felice'ye Mektupları Üzerine, (K. Şipal Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Çiçek, N. (2015), "Franz Kafka'nın Eserlerinde Yabancılaşma Problemi", Beytulhikme An International Journal of Philosophy, 5/1, ss.141- 162.
- Doğan, C. (2015), "Geç Osmanlı Toplumunda Aşkın Kurucu Ögesi Olarak Mektup ve Fatma Cevdet Hanım'dan İhsan Bey'e 'Yakılmamış Mektuplar'", Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 40, ss.135-156.
- Donbay, A. (2011), "Edebiyatımızda 'Mektup' Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar", Erdem Dergisi, 61, ss.83- 102.
- Fischer, E. (1985), Franz Kafka, (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Aksoy, Ö. (2015), Yazılı ve Sözlü Anlatım, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kefeli, E. (2021, 27 Temmuz), "Romanda kadının itiraf dili olarak mektuplar", <https://www.humed.org.tr/eskisite/TR/Genel/Prof.Dr.EmelKefeli1d35.pdf?DIL=1&BELGEANAH=329&DOSYASIM=Prof.Dr.Emel-Kefeli.pdf>
- Kafka, F. (1995), Kafka'nın Güncesi, (M. Candan Çev.), İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Kafka, F. (1995), Günlükler 1., (K. Şipal Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (1995), Günlükler 2., (K. Şipal Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (2015), Sevgili Milena (Milena'ya Mektuplar), (A. Cimgöz Çev.), (13. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Kafka, F. (2019), Franz Kafka Babaya Mektup, (R. Minareci Çev.), (10. Basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, E. (2002), Yazınsal Türler. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkırımlı, A. (2004). Türk Edebiyatı Tarihi (Ansiklopedik), C.II., İstanbul: İnkılap Kitabevi, s. 885.
- Sarışık, D. (2020), Kafka'nın "Die Verwandlung" Adlı Öyküsünün Ara Dilden Çeviri Bağlamında Değer-

lendirilmesi [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuncel, B. (1974), “Mektup Türüne Giriş”, Türk Dili Dergisi Mektup Özel Sayısı (2. bs., 2008), 274, ss. 9-13.

Uğurlu, F. (1992), “Bir Edebiyat Bakışı”, Kurgu Dergisi, 10, ss.189-212.

Wagenbach, K. (1997), F. Kafka Yaşamöyküsü, (K. Şipal Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.